

אבל רציף ראשו באבן או הרגו בדרך אחרת – ודאי אסור (וכ"כ התוס' כאן ורש"י להלן כח.). ומשמיענו שעיקור סימנים מהלחי כמוהו כחיתוך סימנים בצואר, ואפילו גזרת חכמים אין בו [אעפ"י שגזרו בעוף בשאר הלכות שחיטה, כגון שהיה ודרסה]. והוא שעקרום אדם בידו בשעת שחיטה, אבל נעקר מעצמו – טרפה היא.

(ע"ב) 'אדרבה איפכא מסתברא, למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה איכא למימר דהכי אגמריה דאין עיקור' – כלומר אין העיקור עושה אותה נבלה כבבהמה [שהלכה למשה מסיני היא שכל שנעקרה בשעת שחיטה – נבלה היא], אבל טרפות ודאי יש בה. או גם לומר שאם חתך הסימנים בסכין בראשם – כשוחט במקום שחיטה הוא, שאין בהם הגרמה כלל (רמב"ן). ולדעת בה"ג ותוס' וריטב"א ורא"ש (יג. וכתב שגם רש"י כאן חזר בו מדבריו בדף ט) ורשב"א (תורת הבית ב,א), אין העיקור עושה טרפה כלל.

ר"ב הונא אמר: מפני שהוא מחליד'. פרש"י: מפני שהסכין ננעצת תחת העצם. יש מפרשים דבריו משום כיוון הסכין [בסכין שאינה רחבה. עתוס'] [עפ"י ספר התרומה ה; רוקח שפ]. ויש מפרשים משום שאין בית השחיטה מגולה, לכך סובר ר"ב הונא שפסול משום חלדה (עפ"י בית הלוי ח"ג כב; תפארת יעקב). ור"ב חולק וסובר שכיוון שהסכין נראית ואינה טמונה לגמרי – אין זו חלדה. יש מהראשונים שכתב שר"ב הונא לא אמר אלא מספק (ערשב"א להלן ל:).

'אמר רבא: אי קשיא לי הא קשיא לי...' הרשב"א עמד על לשון זו, שאין רגילות לומר כן בשום מקום בתלמוד אלא בזמן שהקשו ותרצו, אחר כך אומר 'אי קשיא לי הא קשיא לי', אבל כאן לא הקשו על דברי זעירי מקודם.

ומהרש"א דקדק מפרש"י שדברי ר"ב חסדא 'אף אנן נמי תנינא' מתפרשים כקושיא, מה משמיענו זעירי והלא ידענו זאת מהמשנה. וריטב"א פרש בשם הרשב"א: אם קשה לי דבר בכל התלמוד, זאת קשה לי... ע"ע בספר חדושים ובאורים.

'אי הכי עור נמי...' בשוב שיטת הרמב"ם (מע"ה ק"ז, ו) שבעולת העוף מפרידים הראש מהגוף לגמרי, ע' במובא להלן כא:

דף כא

'ואם תאמר אותו מעשה דעלי מפרקת בלא רוב בשר הוא? – זקנה שאני, דכתיב... ותשבר מפרקתו וימת כי זקן הוא.' וסובר שעיקר הכתוב ותשבר מפרקתו וימת בא לומר דבר זה שנעשה כמת בשבירת מפרקת, שאם לא כן אין ראוי להזכיר שנשברה מפרקתו ומת כיון שהשבירה לא גרמה בו אלא טריפות ולא מיתה (עפ"י חדושים ובאורים).

'כהבדלת עולת העוף לרבנן ולא פלגיתו...' – ומה שנקט כהבדלת העוף ולא אמר 'הותזו ממש' כריש

לקיש, להשמיענו שאף על פי שהראש עדיין מעורה בעור הגוף כהבדלת עולת העוף לרבנן – טמא. ואולם גם ריש לקיש מודה לכך, כיון שאין החיות תלויה בעור (תורת חיים).

(ע"ב) 'מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו, אף מליקה הראש בעצמו והגוף בעצמו'. יש אומרים שמכאן המקור לדברי הרמב"ם (מעה"ק ז,ו) שבעולת העוף היה מבדיל לגמרי הראש

מהגוף (ע"ש בכסף משנה בשם סמ"ג).

ויש להוסיף, כיון שלמדנו בעולה להבדיל לגמרי, שוב יש לפרש הכתוב בחטאת העוף ולא יבדיל – לא יבדיל הראש מהגוף לגמרי כבעולה, אבל אם בא לחתוך שני סימנים – הרשות בידו. וכפי שכתב הרמב"ם שם (דלא כרש"י להלן כז: וזכאים כד:). ומה שאמרו בסמוך 'אי מה להלן מולק ואינו מבדיל בסימן אחד...' (ומכאן תמחו המפרשים על דברי הרמב"ם) – זה אמרו רק לולא דרשת והקריבו, שאז לא היינו דורשים ומלק והקטיר מה הקטרה הראש בפני עצמו וכו' (וכדלהלן כב.), וא"כ היה מתפרש 'לא יבדיל' – יותר מסימן אחד, שאינו נצרך להכשר העוף [ובעולת העוף שאין איסור הבדלה, היה די בשני סימנים]. אבל לאחר שלמדנו שעולת העוף מובדלת לגמרי, שוב יש לפרש איסור הבדלה בחטאת העוף כלפי אותה הבדלה גמורה, אבל שני סימנים יכול למלוק אם ירצה.

[ומה שמפורש בברייתא לעיל (בע"א) 'כיצד מולקין חטאת העוף... חותך סימן אחד או רובו... ובעולה שנים או רוב שנים' – נראה לפרש שזהו רק כלפי עצם המליקה, אבל ישנו דין נוסף בעולת העוף להבדיל הראש מהגוף, ולא מעצם המליקה. וגם בחטאת, דין המליקה נעשה בסימן אחד, אך אם רצה יכול למלוק סימן נוסף [שאין איסור הבדלה אלא כשמבדיל לגמרי כעולה, כאמור]. ונפ"מ שאין מחשבה פוסלת כשממשיך מעבר למצות המליקה, וכן שהייתה אינה פוסלת שם, הגם שפוסלת במליקה עצמה לדעת כמה מהראשונים.

וכן צריך לפרש לשיטה זו דברי הגמרא לעיל (כ:): 'אי הכי עור נמי... כל שישנו בשחיטה ישנו בהבדלה וכל שאינו בשחיטה אינו בהבדלה' – כלומר אין זו מעצם עבודת מליקה, רק דין אחר הוא שהראש צריך להיות מופרד מהגוף] (עפ"י אבי עזרי מעה"ק ז,ו).

ומהרש"ל הרבה להקשות על דברי הרמב"ם, וסיים: '... ואם נזכה לבניין בית המקדש אקוה שזוכיתי כהלכה, ואף שהרמב"ם גדול בתורה הוא ואף הסמ"ג הביא ראייה לדבריו, והראב"ד לא השיגו – לא אשא פנים לתורה, ובדקתי עד שידי מגעת'.

'אי מה להלן [בחטאת העוף] מולק ואינו מבדיל בסימן אחד [שמחובר בסימן אחד, דכיון דכתיב לא יבדיל ועוף הכשרו בסימן אחד, כל מה דעביד טפי מהכשר – הבדלה היא. וכל הסימן הוה מצות שחיטה בעוף לכתחילה, הלכך במליקה כי מליק לכולו סימן לאו הבדלה היא, אבל בסימן שני אפילו מצוה לכתחילה ליכא כדתניא לקמן (כז:): לחייבו בב' סמנים אי אפשר שכבר הוקש לדגים. עכ"ל רש"י] – מתוך הדברים מתבאר שמצוה לכתחילה מן התורה לשחוט כל הסימן, שאם הוא רק מדרבנן, עדיין יש במיעוט בתרא משום הבדלה. [וקצת צריך עיון משחישת פר של כהן ביום הכיפורים, שאדם אחר היה גומר את השחיטה, וקשה כיון שיש מצוה לכתחילה מן התורה איך יעשה אחר, והלא עבודות יוהכ"פ כשרים רק בו. וצ"ע]. והנה בתוס' נדה (סו: ד"ה כל) מבואר שלא יתכן שיהיה דין דאורייתא לכתחילה ולא בדיעבד, ואילו בקרבן יתכן שיהא דין לכתחילה ולא לעכב [שלכך צריך שישנה הכתוב כדי לעכב]. וטעם הדבר, שטבילה (שעליה דברו התוס' שם) אינה מצוה בעצם פעולת הטבילה אלא המצוה היא התוצאה, להיות טהור, ולכן אם בדיעבד טהורה מה מקום יש שלכתחילה תקיים דברים שאינם מעכבים. אכן בהקרבנות קרבן, כיון

שההקרה עצמה היא המצוה לכן יש דברים שהם למצוה, כמו בילה, אבל עצם העובדה שלא קיים מצוה זו אינו מעכב בכשרות הקרבן.

[כסברא זו כתב בחדושי הגר"ח הלוי לגבי השבתת חמץ, שלדעת ר' יהודה שמצוה בשריפה, בהכרח שעצם השריפה היא המצוה ולא התוצאה של השריפה, שלא היא חמץ – שאם כן, למה צריך שריפה, אבל לחכמים שמצוה השבתה בכל דבר, המצוה היא שלא יהיה לו חמץ].

ולפי זה בשחיטת סימנים שכתב רש"י שיש בה מצוה לכתחילה, על כרחך שסובר כדעת הרמב"ם בספר המצוות שמנה לשחיטה במנין המצוות, וכמו שפרש הכס"מ שדעת הרמב"ם שכל שבא לאכול הריהו מצווה לשחוט, הרי ששחיטה היא כציצית ומוזוה שחייב בהם כשיש לו טלית ובית. אבל דעת הראב"ד שאין שחיטה מצווה כלל אלא מניעת עבירה, שלא יעבור על איסור נבילה ואיסור אינו-זבוח, ולדעה זו לא יתכן שיהיה לכתחילה חיוב לשחוט כל הסימן, כיון שבדיעבד הבשר כשר, מה צריך לשחוט הכל. ויש לעיין לדעת רש"י אם ישחוט רק רוב סימן, האם אינו מקיים כלל המצוה של שחיטה אלא שהוציא מהבשר איסור נבלה, או שמא גם ברוב קיים מצוה שחיטה אלא שחיסר מצוה נוספת שיש בה, שצריך לשחוט כל הסימן. ונפקא מינה, אם ישחוט רוב, האם מברך על השחיטה.

אכן יתכן שכולם מודים להראב"ד שגם בזמן שאינו עושה מצוה אלא מוציא מכלל איסור נבילה ואינה זבוחה – מברכים. ואף שאין מברכים על ניקור הגיד ומליחת בשר ובדיקת תולעים כיון שאינם באים אלא להתיר איסור – צריך לתרץ לדעת הראב"ד שרק במקום שהדבר שעושה להתיר האיסור עושה מסברת עצמו, כמו ניקור הגיד שבא להתיר לאכול הירך, והיתר זה מסברת עצמו ולא אמרה תורה לנקר גיד. וכן מליחת בשר ובדיקת תולעים, שאינם כתובים בתורה. משא"כ שחיטה הבאה להתיר איסור נבילה, התורה גילתה דבר זה ששחיטה מהוה מתיר.

אכן קשה מהגעלת כלים, שאין מברכים הגם שכתובה בתורה. וצריך לומר שאף אם כתוב בתורה להגעיל כלים, מ"מ התורה גילתה את המציאות הטבעית שהגעלה מפלטת האיסור, ועל זה אין מברכים, אבל שחיטה שהתורה גילתה דין שחיטה שמוציא מידי נבילה, וזו גזרת הכתוב ואינה סברה – בזה מברכים.

וכן יש לדון במי שאינו יכול לשחוט כל הסימנים רק רוב, האם מותר לשחוט רוב לכתחילה. וזה מצינו בגמרא להלן (פרק אלו טריפות) שיש אופן שמותר לשחוט סימן אחד בעוף, אם יוצא דם מהצואר, וזה בגלל שהוא מדרבנן, אבל ברוב סימן שהוא מן התורה לכתחילה, יש לדמותו לסמיכה – עיין גטין דף כט (מהגרד"נ גולדברג שליט"א. וכעיקרי הדברים יש בקובץ ענינים' ובספר בית ישי קלא).

א. עוד בענין שחיטת סימנים לכתחילה, מדאורייתא ומדרבנן – במובא להלן כו. עוד על שחיטת סימן שלם לכתחילה ודין לכתחילה ודיעבד ברובו ככולו' – ע' בשו"ת אבני נזר יו"ד א, טו; יג; זכר יצחק מ; בית ישי קלא ובהערות ד-ה. ואם אכן לפרש"י סימן אחד מדאורייתא, אבל כל לכתחילה' דרבנן נחשב הבלה כיון שמדאורייתא אין צריך, לכאורה אין מקום לקושית התוס' ממה שאמרו שלכתחילה צריך בעוף ב' סימנים, שהרי זה אינו אלא מדרבנן. וכ"כ בהגהות מלא הרועים ובקובץ ענינים. וע' בית הלוי ח"ב יא,ה.

ב. בענין לכתחילה ודיעבד' בדאורייתא – ע' תוס' סוכה כט: ד"ה לולב; ריטב"א שם יב; מהרי"ט ואבני מילואים אה"ע כו, יח; משנ"ב סב, ד בשם הראב"ד; חזו"א נגעים יב, כ; קרבן העדה יבמות יד. וע"ע יוסף דעת ברכות טו יומא נא ומנחות יט.